

agenda). Kyiv : MP Lesya, 2010. Print.

2. Voronina, T., Molchanova, O. and Abrameshin, A. "Management of Innovations in the Sphere of Education". *Higher Education in Russia* 6 (2001): 3-12. Print.

3. Kremen`, V.I. *Encyclopedia of Education*. Kyiv: Yurinkom Inter, 2001. Print.

4. Shchokin, G.V., Holovaty, M.F., Antonyuk, O.V. and Sledkevich, V.P. *Management: Conceptually-Terminol. Dictionary*.

5. Lugovoi, I.V., Knyazev, V.M. *Methodology of public administration*. Kyiv: NADU, 2004. Print.

6. Parsons, T. *The system of modern societies*. Moscow: Aspect-press, 1998. Print.

7. Sergovany T.J., Burlingame, M., Kuma, S. and Tarson P.R. *Management of education and school management*. Moscow: Litopis, 2002. Print.

8. Surmin, Yu.P. and Bidzyura, I.P. *Management Sociology*. Kyiv: DP Dom Personal, 2012. Print.

9. Mc Daniel O. "The paradigms of governance in higher education systems". *Higher Education Policy* 9 (1) (1996): 142. Print.

10. Gornitska, A. and Maasser, P. "Humbrid steering approaches with respect to European higher education". *Higher Education Policy* 13 (2000): 267. Print.

11. Taylor, G. and Miroin, A. *Policy-Marking, Strategic Planning and Management of Higher Education*. Bucharest. 2002. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.1492085

УДК 354: 378.37.014

Мороз С. А., к.держ.упр., НУЦЗУ, м. Харків,

Бука І. С., магістр ділового адміністрування, проректор з міжнародної діяльності БМА, м. Рига, Латвія,

Бука С. А., д.е.н., професор, голова сенату, БМА; м. Рига, Латвія,

Мороз В. М., д.держ.упр., доц., НУЦЗУ, м. Харків

Moroz S., PhD of Public Administration, Senior Research Officer of Training Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,

Buka I., MBA, Vice-rector for International Cooperation, Baltic International Academy, Latvia,

Buka S., Doctor of sciences (economics), professor, head of senate academy, Baltic International Academy, Latvia,

Moroz V., Doctor of sciences (Public Administration), Docent, Head of the Scientific department of management problems in the field of civil protection of Officer of Training Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

**ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТАМИ ЯК
ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЯКІСТЮ
НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ
(НА ПРИКЛАДІ ОПИТУВАННЯ СТУДЕНТІВ БАЛТІЙСЬКОЇ
МІЖНАРОДНОЇ АКАДЕМІЇ, ЛАТВІЯ)**

**STUDENTS' EVALUATION OF HIGHER EDUCATION QUALITY AS
ELEMENT OF THE SYSTEM OF STATE CONTROL OVER THE QUAL-
ITY OF PROVIDING OF EDUCATION SERVICES BY THE HIGHER
EDUCATION INSTITUTES (BASED ON AN EXAMPLE A SURVEY OF
STUDENTS OF THE BALTIC INTERNATIONAL ACADEMY, LATVIA)**

У статті розглянуто можливість використання методу анкетування студентів в системі державного моніторингу якості вищої освіти та обґрунтовано напрями вдосконалення механізмів її управління на університетському та державних рівнях. Стаття містить результати аналізу відповідей студентів щодо якості надання освітніх послуг Балтійською Міжнародною Академією та пропозиції щодо можливості використання досвіду Латвійської Республіки у реформуванні вітчизняної системи вищої освіти. Стаття містить висновки щодо можливості використання опитувань студентів у межах державного контролю якості надання освітніх послуг закладами вищої освіти, а також напрямів удосконалення змісту та практики використання механізмів державного управління якістю вищої освіти.

Ключові слова: оцінювання якості вищої освіти студентами, державне управління якістю вищої освіти, механізми державного управління, заклад вищої освіти.

In the article considered an opportunity to use a method of survey of students in the system of state monitoring of higher education quality and proved ways to improve the mechanisms of its management on the University and state levels. The article contains the results of analyses of the students' answers as for providing of education services by the Baltic International Academy and proposals as for an opportunity to use the experience of Republic of Latvia in reforming of domestic higher education system. The article has conclusions as for an opportunities to use surveys of students in the framework of the state control of the quality of providing of education services by the higher education institutes, and also ways to improve the content and practices of usage the mechanisms of state management of higher education quality.

Keywords: students' evaluation of higher education quality, state management of quality of higher education, mechanisms of higher education, higher education institutes.

Постановка проблеми. Вирішення питань забезпечення якості вищої освіти, особливо в контексті неабиякої соціально-економічної та культурно-гуманітарної значущості об'єкту їх уваги, визначені сьогодні на рівні пріоритетних завдань діяльності уряду та його профільних інститутів. Відповідна проблематика стала предметом обговорення підчас роботи Всеукраїнської конференції «Нова українська школа – старт реформи, участь громад», в уро-

чистих заходах з відкриття якої взяли участь Президент України, керівництво та члени Кабінету Міністрів України, голова представництва ЄС в Україні, голова Офісу Ради Європи, а також представники органів публічного управління та наукової спільноти. Таке представництво на науково-комунікативному заході свідчить не лише про актуальність вирішення питань освітньої проблематики для вдосконалення механізмів державного управління та подальшого розвитку держави, а і підкреслює їх значущість для забезпечення результативності процесів європейської інтеграції України. Під час своєї доповіді, Президент України наголошує на тому, що інструментарій забезпечення якості освіти, не лише може, а і повинен бути розглянутий на рівні одного з основних інструментів входження України до європейського суспільно-економічного та науково-культурного середовища. На переконання глави держави «ключ до європейського майбутнього - це не лише безвіз, це не лише реформування економіки, правової, політичної системи - це оновлена і якісна освіта» [4]. Питання забезпечення якості вищої освіти визначені Урядом на рівні пріоритетних до вирішення у межах Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року [14]. Програмним документом поряд з формуванням та забезпеченням функціонування системи гарантування якості вищої освіти, а також запровадженням (орієнтовно з 2019 року) єдиного державного кваліфікаційного іспиту з окремих спеціальностей відповідно до нових стандартів вищої освіти, передбачено «впровадження нової моделі управління та підвищення якості менеджменту у системі вищої освіти». У якості індикатору вимірювання останнього напряму автори документу визначають показник якості менеджмент-освіти за результатами Глобального індексу конкурентоспроможності Світового економічного форуму [13]. Крім того, слід звернути увагу на той факт, що проблематика забезпечення якості освіти перебуває не лише у фокусі уваги вітчизняних суб'єктів державного, а є предметом обговорення на рівні міжнародних інститутів та інституцій. Наприклад, серед глобальних цілей сталого розвитку України, формулювання яких було здійснено національним Урядом в контексті змісту відповідного програмного документу ООН (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року»), мета щодо забезпечення якості освіти позиціонує на четвертому з сімнадцяти місць. Цей факт переконливо свідчить не лише про неабияку увагу експертів ООН до відповідної проблематики, а й про значущість питань якості освіти для забезпечення збалансованого (сталого) розвитку держави та суспільства [2]. Приймаючи до уваги вище наведене, можемо стверджувати про те, що питання забезпечення якості освіти є актуальними як для розвитку теоретико-методологічного підґрунтя державноуправлінської науки, так і практично значущими для подальшого соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика якості вищої освіти постійно перебувають у межах фокусу наукової уваги вітчизняних

дослідників. Серед останніх наукових публікацій, тематична спрямованість яких пов'язана з вирішенням порушеного питання на методологічному рівні слід виділити роботи С.К. Андрейчука, Д.В. Бондар, Л.А. Гаєвської, Т.І. Гладкої, С.М. Домбровської, О.В. Дубровки, О.В. Жабенка, Т.О. Лукіної, С.В. Майбороди, Р.А. Науменко, В.М. Огаренка, Л.І. Паращенко, О.В. Поступної, В.П. Садкового, Т.М. Тарасенка та багатьох інших дослідників. Питання забезпечення якості вищої освіти є традиційним предметом наукової уваги під час роботи науково-комунікативних заходів. Серед останніх науково-комунікативних заходів, тематика яких була спрямована на вдосконалення змісту та практики використання механізмів держаного управління якістю вищої освіти, слід виділити: XII Міжнародну науково-практичну конференцію «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (23-25.11.2017, м. Київ – Інститут проблем виховання НАПН України у взаємодії з Інститутом педагогіки Гданського університету); V Науково-методичну конференцію «Забезпечення якості вищої економічної освіти: сучасний стан та перспективи» (09.02.2018, м. Харків – Харківський інститут фінансів КНТЕУ); XXIII Міжнародну науково-методичну конференцію «управління якістю підготовки фахівців» (19-20.04.2018, м. Одеса – Одеська державна академія будівництва та архітектури); XV Всеукраїнську науково-методичну конференцію «Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців. організація системи взаємодії «вища освіта – ринок праці» (28.09.2018, м. Харків – Харківський державний університет харчування та торгівлі). Найбільш цікавою, з огляду на предмет нашої наукової уваги стала Конференція міністрів освіти Європейського простору вищої освіти (24-25.05.2018, м. Париж), в роботі якої прийняла участь Міністр освіти і науки України Л.М. Гриневич та провідні фахівці вітчизняних наукових установ. Прийняте за результатами роботи комунікативного заходу так зване Паризьке комюніке (25.05.2018) декларує необхідність підвищення якості вищої освіти відповідно до вимог «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» та прийняття до уваги переваг моделі студентоцентрованого навчання та відкритої освіти [9]. Акцентування уваги авторів документу на студентоцентрованому навчанні, особливо в контексті вирішення питань забезпечення якості вищої освіти державою, може бути розглянуто на рівні підґрунтя для організації наукових пошуків відповідного змістовного спрямування. Саме один з таких можливих напрямів розвитку наукової думки було нами обрано у якості предмету безпосередньої уваги у межах цієї публікації. Окремі питання прояву проблематики якості вищої освіти були нами розглянуті у межах попередніх напрямів наукових пошуків [7,8], а отже ця публікація є їх логічним продовженням.

Постановка завдання. Провести аналіз відповідей студентів ЗВО (на прикладі аналізу результатів експертного опитування студентів Балтійської Міжнародної Академії) щодо якості надання освітніх послуг, а також обґрун-

тувати можливість використання інструменту анкетування в системі державного управління якістю вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Механізм використання думки студентів в системі моніторингу якості вищої освіти, у тому числі й національному рівні, не є принципово новим у світовій практиці, та таким який містить інноваційні елементи. Наприклад, за дослідженнями І.М. Зварич, в університетах США досить активно використовується анкетування студентів для отримання адміністрацією ЗВО інформації щодо якості надання ним освітянських послуг. Практика функціонування інституту оцінювання якості вищої освіти свідчить, що поряд з анкетуванням студентів джерелами отримання інформації можуть бути «опитування батьків; тестування керівників ЗВО; використання веб сторінок Інтернету, де розміщують свої відгуки і побажання випускники, батьки, студенти, керівники структурних підрозділів тощо» [3, с. 75]. У якості прикладу адаптації досвіду США до сучасних реалій розвитку системи вищої освіти можна розглянути ініціативу керівництва Національного дослідного університету «Вища школа економіки» щодо оцінювання студентами рівня педагогічної діяльності викладачів. Цікаво, що використання методу анкетування здобувачів вищої освіти, досить вдало використовується Балтійською Міжнародною Академією (БМА). На переконання Голови сенату БМА С.А. Буки, результати анкетування студентів, повинні прийматися адміністрацією ЗВО до уваги на лише в контексті планування заходів з підвищення якості освіти у відповідному університеті, а у тому числі і під час розгляду клопотань науково-педагогічних працівників про продовження контракту з конкретним ЗВО. За результатами досліджень Г.В. Андрущак, практика використання результатів опитування студентів щодо якості викладання навчальних дисциплін тим чи іншим вченим, все далі частіше набуває свого поширення у межах атестації науково-педагогічних працівників, а також під час формування адміністрацією ВНЗ управлінського рішення про продовження контракту з конкретним викладачем [1]. Крім того, результати оцінювання студентами науково-педагогічних працівників можуть бути використані у межах системи преміювання останніх. Безумовно, думка студентів щодо якості викладання не повинна розглядатись, як на рівні визначального (основного) показника якості вищої освіти, так і у межах самостійного індикатора. Скоріше за все, студент не зможе оцінити а ні рівень наукової підготовки викладача (дотримуючись принципу оптимізації навчального процесу (наближення змісту навчального матеріалу до рівня підготовки студентів), викладач, як правило, не використовує свій науковий потенціал у повному обсязі), а ні рівень відповідності змісту запропонованого викладачем навчального матеріалу вимогам ринку праці).

Не дивлячись на вище розглянутий міжнародний досвід, слід звернути увагу на той факт, що вирішення питань інституалізації участі здобувачів вищої освіти в оцінюванні її якості відбувається, як правило, на організаційному (університетському) рівні, а отже участь держави у

відповідному процесі не є визначальною. Переважна більшість рейтингових ЗВО України затвердила так звані положення про рейтингове оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників. У межах відповідного документа адміністрація ЗВО закріплює (визнає) компетенцію студентів в оцінюванні ними якості надання освітніх послуг. Наприклад, норма Положення про рейтингове оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара встановлює залежність рейтингу викладача від результатів його оцінювання у межах анонімного опитування здобувачів вищої освіти за анкетною «Викладач очима студентів» [10, с. 3]. Схожа норма передбачена методикою оцінювання якості діяльності науково-педагогічних працівників Київського національного торговельно-економічного університету (КНТЕУ). Відповідно до змісту методики розрахунку коефіцієнту рейтингу викладача, результати анкетування студентів враховуються поряд з висновками експертів та мають відчутний вплив на підсумкове оцінювання. Цікаво, що анкетування студентів у КНТЕУ проводиться двічі на рік у всіх без виключення студентських групах [11]. У свою чергу, система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти Сумського державного університету передбачає участь здобувачів вищої освіти в оцінюванні стану організації освітнього процесу шляхом анкетування [15, с. 16]. Вище наведена практика не є виключенням, адже інтеграція системи вищої освіти України до європейського освітньо-наукового простору передбачає визнання вітчизняними ЗВО стандартів та прийняття ними рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти передбачають безпосередню участь студентів у прийнятті на себе обов'язків із забезпечення якості [16, с. 10]. Разом з тим, слід визнати той факт, що окремі ВНЗ України все ще не мають затвердженого вченою радою університету Положення про систему рейтингового оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників. Безумовно, відсутність інституціонального закріплення європейських норм щодо участі студентів в оцінюванні якості професійної діяльності відповідного університету позначається на ефективності функціонування внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти. Отже, проведення адміністрацією ВНЗ опитування студентів є не лише інструментом у забезпеченні ефективності функціонування системи внутрішнього контролю якості надання освітніх послуг, а у тому числі й обов'язковою умовою дотримання стандартів забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти.

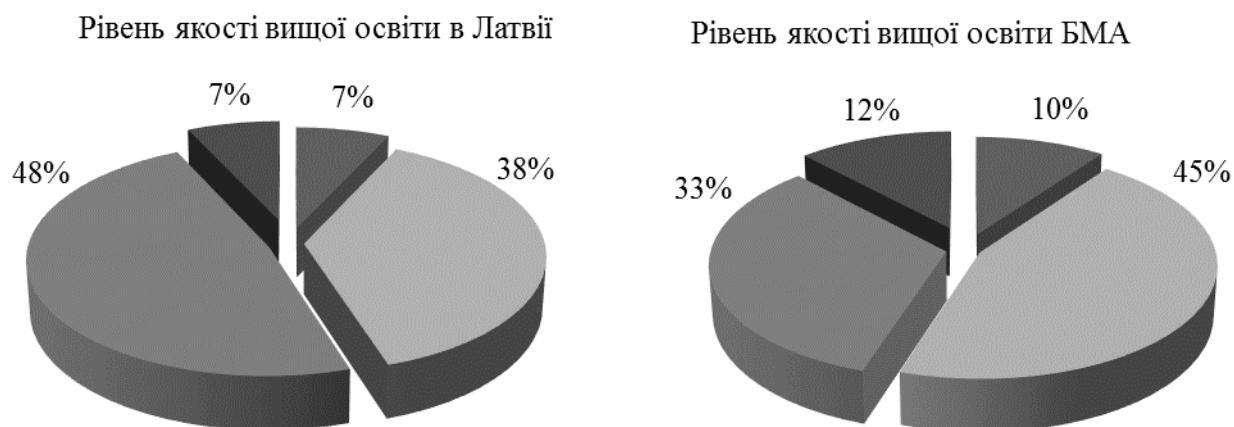
Повертаючись до визначеного вище предмету наукової уваги, розглянемо деякі з результатів опитування студентів БМА щодо окремих напрямів оцінювання якості вищої освіти, а саме тих, які пов'язані з визначенням рівня компетенції основних суб'єктів у відповідному процесі. Організація опитування авторами дослідження саме латиських студентів обумовлена тим фактом, що

саме прибалтійські країни мають, з одного боку, досвід перебування в інституціональному просторі ЄСРП (тут ми звертаємо увагу на деякі спільні характеристики в системах вищої освіти України та Латвії на початку їх реформування після руйнування ЄСРП), а з іншого – мають позитивні результати інтеграції в Європейський простір вищої освіти (ЄПВО). Отже, з'ясування думки латиських студентів щодо якості вищої освіти може стати своєрідним підґрунтям не лише для аналізу перспектив та динаміки інтегрування вітчизняної системи вищої освіти до ЄПВО, а у т.ч. своєрідним індикатором ефективності діяльності суб'єктів державного управління щодо розбудови нової моделі взаємовідносин між замовниками та споживачами освітньої послуги.

Проведення анкетування студентів БМА відбулось у межах програмних заходів стажування наукових та науково-педагогічних працівників Національного університету цивільного захисту України (м. Харків) «Теорія і практика забезпечення якості вищої освіти: педагогіка, психологія і управління» (21.04.2018 – 02.05.2018). Зміст анкети було опрацьовано авторами дослідження відповідно до основних положень теорії та методології соціологічного дослідження [17], а також отриманого під час попередніх досліджень досвіду [5,6]. Метою проведення анкетування було з'ясування думки респондентів щодо: визначення потужності впливу окремих факторів на якість вищої освіти; якості вищої освіти у конкретному ЗВО та у державі в цілому; компетенції основних суб'єктів управління якістю вищої освіти; впливу окремих показників на загальну оцінку якості вищої освіти; залежності добробуту людини від якості освіти яку вона здобула; залежності рівня розвитку держави від якості надання освітніх послуг у її інституціональних межах; відповідності здобутих у ЗВО знань тим вимогам, які висувуються до їх рівню ринком праці; особливостей сприйняття змісту категорії якості вищої освіти; потужності впливу окремих факторів на вибір абітурієнтом місця отримання вищої освіти; залежності якості вищої освіти від форми фінансування її здобуття та спеціалізації ЗВО; місця та ролі суб'єктів державного управління у забезпеченні контролю за якістю надання ЗВО освітніх послуг; рівня задоволеності якістю вищою освітою. Кожен з цих напрямів заслуговує на неабияку увагу дослідників, як в контексті з'ясування стану розвитку об'єкту державного управління (якості вищої освіти) та аналізу умов його функціонування, так і з огляду на можливість опрацювання (обґрунтування) напрямів вдосконалення змісту та практики використання механізмів державного управління освітньою галуззю.

У межах цієї публікації ми звернемо увагу на оцінювання респондентами рівня якості надання освітніх послуг конкретним ЗВО (БМА) та його порівнянням з рівнем якості вищої освіти у державі. Відповідно до методики проведення анкетування студентам було запропоновано оцінити стан розвитку відповідного феномену за 10-ти бальною шкалою, у межах якої 1 бал – відповідає мінімально можливому, а 10-балів – максимально можливому рівням позиціонування об'єктів безпосередньої уваги. Отримані авторами до-

слідження результати за визначеними вище напрямками аналізу об'єкту наукової уваги відображені на рис. 1.

Низький рівень (від 0 до 3 балів); Достатній рівень (від 4 до 6 балів);
Високий рівень (від 7 до 8 балів); Дуже високий рівень (від 9 до 10 балів)

Рис. 1 – Рівень якості вищої оцінки
(за результатами опитування студентів БМА)

За результатами аналізу відповідей респондентів щодо оцінювання якості вищої освіти в країні та університеті можемо стверджувати про те, що:

- переважна більшість студентів вважає, що якість вищої освіти у країні її здобуття є цілком задовільною (86% респондентів оцінили якість вищої освіти в країні на рівні від 4 до 8 балів);

- майже кожен 15 респондент оцінює якість вищої освіти у країні на рівні показника «низький» та «дуже високий», тобто максимальна та мінімальна оцінка об'єкту уваги за цим напрямком аналізу врівноважують одна іншу;

- переважна більшість студентів вважає, що якість вищої освіти у їх університеті є цілком задовільною (78% респондентів оцінили якість вищої освіти в їх університеті на рівні від 4 до 8 балів);

- при порівнянні максимальних (від 9 до 10 балів) та мінімальних (від 0 до 3 балів) оцінок якості вищої освіти, переважають саме максимальні (12 % проти 10%);

- відсоток оцінок у площині критерію «низький рівень», при порівнянні державного та університетського рівня свідчить про те, що частина студентів вважає якість надання освітніх послуг їх університетом нижчою ніж по країні в цілому (7% оцінили якість надання вищої освіти в країні на рівні «низький рівень», в той час як відповідний показник на університетському рівні складає 10%);

- відсоток оцінок у площині критерію «дуже високий рівень», при порівнянні державного та університетського рівня свідчить про те, що частина студентів вважає якість надання освітніх послуг їх університетом вищою ніж по країні в цілому (12% оцінили якість надання вищої освіти в їх ЗВО на рівні «дуже високий рівень», в той час як відповідний показник на державному рівні складає лише 7%).

Останні два пункти наведених узагальнень, з огляду на їх певну суперечливість, дещо ускладнюють розуміння рівня задоволеності студентів якістю надання освітніх послуг їх ЗВО. Передбачаючи можливість виникнення такої ситуації за результатами аналізу відповідей респондентів, автори дослідження включили в анкету пряме питання щодо з'ясування рівня задоволеності студентів якістю вищої освіти у їх країні. Слід звернути увагу на існування принципової різниці між оцінюванням «рівня якості вищої освіти» та «рівнем задоволеності якістю вищої освіти». У першому випадку, очікувано, респондент обирає об'єктивну шкалу оцінювання, в той час як за другим напрямом – суб'єктивну. Отже, ми не можемо виключити той факт коли студент оцінює якість вищої освіти у країні на низькому рівні але при цьому він цілком задоволений її рівнем (респондент перебуває на позиції «я розумію, що рівень якості вищої освіти в країні низький але я цілком ним задоволений») або навпаки - студент оцінює якість вищої освіти у країні на високому рівні але при цьому він не задоволений її рівнем (респондент перебуває на позиції «я розумію, що рівень якості вищої освіти в країні високий але я все одно ним не задоволений»). Цей напрям аналізу дещо виходе за межі обраного нами предмету наукового пошуку, а отже може біти проведений під час інших наукових досліджень, особливо тих з них, які пов'язані з порівнянням вимог ринку праці з можливостями системи вищої освіти. Результати оцінювання рівня задоволеності студентів якістю вищої освіти в Латвії подані на рис. 2.

Рис. 2 – Рівень задоволення студентів якістю вищої освіти в Латвії

Отже, переважна більшість студентів (72%) задоволена якістю надання ЗВО їх країни вищої освіти. Разом з тим, 28% респондентів обрали той варіант відповіді на запитання анкети, який було сформульовано у такий змістовній формі, як «майже незадоволений» та «скоріше незадоволений ніж задоволений». Слід визнати той факт, що майже кожен четвертий студент висловив свою незадоволеність якістю надання освітніх послуг, що може бути обумовлено як об'єктивними (процес реформування національної системи вищої освіти ще не закінчено; у якості об'єкту для порівняння якості вищої освіти у країні обрані не так звані середньостатистичні країни, а ті, система ЗВО яких вважається еталоном тощо) так і суб'єктивними (специфіка індивідуальних критеріїв оцінювання) чинниками.

Висновки. Приймаючи до уваги вище наведене можемо сформулювати такі основні висновки.

По-перше, використані Латвійським Урядом до 2017 року механізми державного управління системою вищої освіти виявилися ефективними та такими, які забезпечують збалансований розвиток її основних елементів. Обрана суб'єктами державного управління модель реформування вищої школи, не лише забезпечила ефективне інтегрування національної системи до європейського простору вищої освіти, а і в цілому задовольнила замовників освітянської послуги (студентів, роботодавців тощо). Отже, приймаючи до уваги той факт, що системи вищої освіти України та Латвії на початку свого реформування мали певну схожість, перш за все з огляду на спільні традиції перебування у межах інституціонального простору однієї країни, можемо стверджувати про можливість використання механізмів реформування латвійської системи вищої освіти для підвищення ефективності державного управління освітянською галуззю в Україні.

По-друге, зусилля суб'єктів державного управління щодо забезпечення якості вищої освіти повинні бути спрямовані, з одного боку, на формування ефективної за результатами своєї дії системи контролю якості на університетському рівні, а з іншого – на забезпечення державного контролю за якістю надання освітніх послуг ЗВО (формування інституціональних умов та організація моніторингу їх відповідності сучасному стану розвитку системи). Крім того, слід прийняти до уваги що існуючі у Європейському просторі вищої освіти норми та правила не завжди відповідають історичним особливостям розвитку національних систем забезпечення якості вищої освіти, а отже їх використання має певні обмеження. Прийняття суб'єктом державного управління рішення, щодо імплементації тих чи інших порад (норм, правил, практик тощо) у вітчизняну систему вищої освіти повинно відбуватись з огляду на традиції та особливості її розвитку.

По-третє, система державного контролю якості вищої освіти повинна включати в себе моніторинг рівня задоволеності основних замовників освітянської послуги (студенти, роботодавці) від отриманих внаслідок навчання в ЗВО результатів (професійні знання, вміння та навички). Проведення

загальнонаціональних опитувань студентів щодо якості вищої освіти дозволить суб'єктам державного управління отримати так званий зворотній зв'язок від безпосередніх об'єктів навчального процесу. Слід звернути увагу, що проведення відповідного моніторингу на університетському рівні забезпечить адміністрацію ЗВО об'єктивною інформацією про якість надання освітніх послуг конкретним ЗВО або (та) його структурним підрозділом. Отримана інформація може також бути використана для складання рейтингу науково-педагогічних працівників (структурних підрозділів), а також у межах формування управлінського рішення щодо доцільності продовження контракту з тим чи іншим працівником.

По-четверте, вирішення питань забезпечення якості вищої освіти на університетському рівні не лише може, а і повинно розглядатись через призму підвищення рівня автономії закладів вищої освіти. Надання можливості закладу вищої освіти самостійно обирати траєкторію розвитку, безумовно у визначених суспільством (державою) інституціональних межах, дозволить активізувати систему внутрішнього контролю якості надання освітніх послуг, адже реалізація принципу університетської автономії передбачає підвищення рівня відповідальності її суб'єктів. Отже, зменшення тиску інституту держави на університетські інституції може бути розглянуто на рівні одного з напрямів підвищення якості вищої освіти.

Безумовно, вище наведені висновки не вичерпують змісту проблематики участі студентів у моніторингу якості вищої освіти, а отже можуть бути доповнені та уточнені під час подальших наукових пошуків відповідного тематичного спрямування. Найбільш перспективними напрямками, в контексті порушеної вище проблематики, на нашу думку є ті з них, які зосереджені на визначенні місця та ролі суб'єктів державного управління у забезпеченні якості вищої освіти. Автори статті зацікавлені у пошуку однодумців для організації дослідження феномену якості вищої освіти (компаративний аспект) та оформлення його результатів у вигляді колективної монографії.

Список використаних джерел:

1. Андрущак Г.В. Системы оценивания преподавателей студентами: управленческие инновации в российских вузах / Андрущак Г.В. // Вопросы экономики. – 2007. – № 6. – С. 106–115.
2. Глобальні цілі сталого розвитку 2030 [електронний ресурс] / Цілі сталого розвитку 2016-2030 // Організація Об'єднаних Націй в Україні. – Режим доступу: [http://www.un.org.ua/images/documents/3615/цілі_web\(2\).pdf](http://www.un.org.ua/images/documents/3615/цілі_web(2).pdf).
3. Зварич І.М. Функції оцінювання якості педагогічної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США / І.М. Зварич // Молодь і ринок. – 2010. – № 10 (69). – С. 72–78.
4. Ключ до європейського майбутнього України - в якісній освіті [Електронний ресурс] / Політика: 21.08.2018 // Інформаційне агентство. - Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/525924.html>.

5. Мороз В.М. Використання трудового потенціалу людиною: основні перешкоди та їх аналіз / В.М. Мороз // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія – 2011. – № 2. – С. 83–90.

6. Мороз С. А. Державне управління розвитком трудового потенціалу ВНЗ: компетенція людини, університету та держави [Електронний ресурс] / С. А. Мороз // Державне управління: удосконалення та розвиток : електронне наукове фахове видання Академії муніципального управління. – 2016. – №4. – Режим доступу до журн. : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=967>.

7. Мороз С.А. Зміст дефініції «якість вищої освіти» в контексті наукових поглядів представників східноєвропейських наукових шкіл / С.А. Мороз, В.М. Мороз // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія – 2017. – № 2. – С. 58–71.

8. Мороз С.А. Рейтинг науково-педагогічних працівників, як складова системи державного управління якістю вищої освіти / С.А. Мороз, С.М. Домбровська, В.М. Мороз // Вісник НУЦЗУ (Серія «Державне управління») – 2017. – Вип. 2 (7). – С. 294–309.

9. Паризьке комюніке, 25-те травня 2018 [електронний ресурс] / Матеріали конференції міністрів освіти Європейського простору вищої освіти // Проект Європейського Союзу «Мережа національних офісів програми Еразмус+ та національних команд експертів з реформування вищої освіти». – Режим доступу: <http://erasmusplus.org.ua/novyny/1791-konferentsiia-ministriv-osvity-uevropеiskoho-prostoru-vyshchoi-osvity-24-250518-m-kyiv.html>.

10. Положення про рейтингове оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара [електронний ресурс] / Історія і сьогодення: положення // Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. – Режим доступу: www.dnu.dp.ua/docs/dnu/poloz_reit_npp.doc.

11. Положення про систему рейтингової оцінки діяльності науково-педагогічних працівників (нова редакція) [електронний ресурс] / Публічна інформація: діючі положення // Київський національний торговельно-економічний університет. – Режим доступу: <https://knteu.kiev.ua/file/MjIxNw==/25a75f1551992d22ccea8152c31d5ce6.pdf>.

12. Свіжевська С.А. Особливості залучення роботодавців та студентів для оцінки якості освіти / С.А. Свіжевська // Сучасні проблеми та шляхи їх вирішення в науці, транспорті, виробництві та освіті 2013: міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 18-29 червня 2013 р. – Одеса, 2013. – Режим доступу: http://www.nmu.org.ua/ua/content/infrastructure/structural_divisions/science_met_dep/statti_akr/967.pdf.

13. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р // Урядовий кур'єр. – 2017. – №85. – С. 2.

14. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плани пріоритетних дій Уряду [електронний ресурс] / Програма діяльності Уряду //

Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-prioritetnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-prioritetnih-dij-uryadu-na-2017-rik>.

15. Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти Сумського державного університету [електронний ресурс] / Нормативна база СумДУ: Перелік документів реєстру // Сумський державний університет. – Режим доступу: http://sumdu.edu.ua/images/stories/gen_info/management/council/project2.pdf.

16. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) / (авт. тексту Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти). – К.: ТОВ «ЦС», 2015. – 32 с.

17. Nowak S. *Methodology of Sociological Research* / S. Nowak. – Netherlands: Springer, 1977. – 521 p.

References:

1. Andruschak G.V. "Student teacher evaluation systems: managerial innovations in Russian universities [Sistemy ocenivaniya prepodavatelej studentami: upravlencheskie innovacii v rossijskikh vuzah]." *Voprosy jekonomiki* 6 (2007): 106–115. Print.

2. Global Sustainable Development Goals 2030 [*Hlobalni tsili staloho rozvytku 2030*]. Tsili staloho rozvytku 2016-2030. Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii v Ukraini. Web. <[http://www.un.org.ua/images/documents/3615/цiлi_web\(2\).pdf](http://www.un.org.ua/images/documents/3615/цiлi_web(2).pdf)>.

3. Zvarych I.M. "Functions of the National Educational Investigation Department of Vikkladachs in the United States of America [Funkciyi ocinyuvannya yakosti pedagogichnoyi diyal`nosti vy`kladachiv u vy`shhy`x navchal`ny`x zakladax SShA]." *Molod i rynek* 10 (69) (2010): 72–78. Print

4. The key to the European future of Ukraine - in high-quality education. [*Kliuch do yevropeiskoho maibutnoho Ukrainy - v yakisnii osviti*] *Polityka*: 21.08.2018. Web. <<https://ua.interfax.com.ua/news/political/525924.html>>.

5. Moroz V.M. "Victory for Labor Potential People: Fundamentals of Their Analyzes [Vykorystannia trudovoho potentsialu liudynoiu: osnovni pereshkody ta yikh analiz]." *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy: filosofii, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia*. 2 (2010): 83–90. Print.

6. Moroz S. A. Derzhavna management of the development of labor potential of the VNZ: competence of people, university and state. [*Derzhavne upravlinnia rozvytkom trudovoho potentsialu VNZ: kompetentsiia liudyny, universytetu ta derzhavy*]. Web. <<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=967>>.

7. Moroz S.A. "The definition of the defiance of the “insight into the insight” in the context of scientific insights of representatives of European science schools. [Zmist definitsii «iakist vyshchoi osvity» v konteksti naukovykh pohliadiv predstavnykiv skhidnoievropeiskykh naukovykh shkil]." *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy: filosofii, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia* 2 (2017): 58–71. Print.

8. Moroz S.A. *The rating of scientific and pedagogical workers, as a component of the state quality management system of higher education [Reitynh naukovopedahohichnykh pratsivnykiv, yak skladova systemy derzhavnoho upravlinnia yakistiu vyshchoi osvity]*. Kharkiv: NUCPU, 2017. Print.

9. Paris Communiqué, May 25, 2018 [*Paryzke komiunike, 25-te travnia 2018*] Web. *Materialy konferentsii ministriv osvity Yevropeiskoho prostoru vyshchoi osvity. Proekt Yevropeiskoho Soiuzu «Merezha natsionalnykh ofisiv prohramy Erasmus+ ta natsionalnykh komand ekspertiv z reformuvannia vyshchoi osvity»* <<http://erasmusplus.org.ua/novyny/1791-konferentsiia-ministriv-osvity-yevropeiskoho-prostoru-vyshchoi-osvity-24-250518-m-kyiv.html>>.

10. Regulations on rating assessment of professional activity of scientific and pedagogical workers of Oles Gonchar Dnipropetrovsk National University [*Polozhennia pro reitynhove otsiniuvannia profesiinoi diialnosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv Dnipropetrovskoho natsionalnoho universytetu imeni Olesia Honchara*] Web. Dnepr: DNU <www.dnu.dp.ua/docs/dnu/polozh_reit_npp.doc>.

11. Regulations on the system of rating assessment of the activities of scientific and pedagogical workers (new edition) [*Polozhennia pro systemu reitynhovoi otsinky diialnosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv (nova redaktsiia)*] Web. *Publichna informatsiia: diiuchy polozhennia. Kiev: KNTEU.* <<https://knteu.kiev.ua/file/MjIxNw==/25a75f1551992d22ccea8152c31d5ce6.pdf>>

12. Svizhevskaya S.A. Features of attracting employers and students to assess the quality of education [*Osoblyvosti zaluchennia robotodavtsiv ta studentiv dlia otsinky yakosti osvity*] Web. *Suchasni problemy ta shliakhy yikh vyrishennia v nautsi, transporti, vyrobnytstvi ta osviti 2013: mizhnar. nauk.-prakt. ynternet-konf., 18-29 chervnia 2013 r. Odesa, 2013.* <http://www.nmu.org.ua/ua/content/infrastructure/structural_divisions/science_met_dep/statti_akr/967.pdf>

13. Medium-term plan of priority actions of the Government till 2020 [*Serednostrokovyi plan priorytetnykh dii Uriadu do 2020 roku*] *Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 kvitnia 2017 r. № 275-r. Uriadovyi kurier. 2017. Print.*

14. Medium-Term Plan of Priority Actions of the Government by 2020 and Government Priority Action Plans [*Serednostrokovyi plan priorytetnykh dii Uriadu do 2020 roku ta plany priorytetnykh dii Uriadu*] Web. *Prohrama diialnosti Uriadu. Yedynyi veb-portal orhaniv vykonavchoi vlady Ukrainy.* <<https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-prioritetnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-prioritetnih-dij-uryadu-na-2017-rik>>

15. System of quality assurance of educational activity and quality of higher education of Sumy State University [*Systema zabezpechennia yakosti osvitnoi diialnosti ta yakosti vyshchoi osvity Sumskoho derzhavnoho universytetu*] Web. *Sumy: SSU.* <http://sumdu.edu.ua/images/stories/gen_info/management/council/project2.pdf>

16. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). [*Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity (ESG)*] Kiev: TOV «TsS», 2015. Print.

17. Nowak S. Methodology of Sociological Research. Netherlands: Springer, 1977. Print.